

dr. Tárczy Edit Zsuzsanna
Guantánamo és Genf
Az Amerikai Egyesült Államok terrorizmus elleni harcának
problémái

„A hadszínteret át kell tennünk ellenségeinkhez(...) még kibontakozásukat megelőzően konfrontálódva a legsúlyosabb fenyegetésekkel”
(George W. Bush, West Point, 2002. június 3.)¹

„az amerikai idealizmus általában minden háborúból keresztes hadjáratot csinál, amelyet nem a nemzetbiztonság specifikus céljaiért, hanem általános elvekért, például a demokráciáért(..) vívnak meg.”²
(Samuel Huntington: A katona és az állam, 1956)

Az utóbbi évek egyik legmeggrázóbb eseménye 2001. szeptember 11.-e volt. Ami azonban azután történt, még inkább megdöbbenetette a világot: az Egyesült Államok hadat üzent a terrorizmusnak, még hozzá olyan elszántsággal, hogy - számos vélemény szerint – egyúttal „hadat üzent” a nemzetközi humanitárius jognak is, mivel annak számos írott, illetve íratlan szabályát figyelmen kívül hagyta, célja elérése érdekében.

2001 óta folyamatosan dúl egy „jogi” háború is, mivel az Egyesült Államok döntései és intézkedései folyamatos tiltakozásokhoz vezettek, kezdve Irak megtámadásával, a Guantánamo-i támaszpont megépítésével és a genfi egyezmények alkalmazásának megtagadásával.

Jelen tanulmány elsődleges célja a Guantánamo-i foglyokkal kapcsolatos jogi problémák, így a status kérdésének és a felettük ítélkező törvényszékek legitimitásának vizsgálata, különös tekintettel a Hamdan v. Rumsfeld ügyre.

¹ Rostoványi Zsolt: Irak három háborúja
Rubicon 2003./3-4. szám 126. o.

² Rostoványi Zsolt i. m. 126. o.

I. Előzmények

A Guantánamo-i táborral kapcsolatos kérdéseket nem lehet és nem is szabad önmagukban vizsgálni. Ahhoz, hogy megértsük mi is a jelentősége a foglyokkal kapcsolatos, meglehetősen összetett problémának, mindenképpen tekintettel kell lennünk az előzményekre.

1. 2001. szeptember 11.-e³

Kétségtelenül ez az a dátum, ami megváltoztatta az Egyesült Államok terrorizmussal kapcsolatos politikáját. Ezután fordult szembe az USA nyíltan és közvetlenül az al-Kaidával,⁴ megvádolva azt a gépeltérítések végrehajtásával. Bár ez előtt és ez után is történtek súlyos és több ezer áldozatot követelő támadások,⁵ de 2001. szeptember 11.-e váltotta ki a leghevesebb reakciókat és jelentősen megváltoztatta az amerikai védelmi politikát.

A nemzetbiztonság változásainak vizsgálatánál azonban feltétlenül figyelembe kell venni egy fontos tény: nevezetesen, hogy Amerika politikai berendezkedése két pártrendszerű, ami a demokrata és a republikánus oldal folyamatos harcát jelenti. Ez azért lényeges, mert sok minden múltott azon a támadás után, hogy milyen szellemiségű vezetése volt az USA-nak.

Mivel csak két jelentős párt⁶ jöhet szóba a választások során, ezért egyértelmű, hogy programjaik lényegében nem különböznek egymástól, mivel a választók ugyanazon rétegét kívánják megnyerni maguknak, de azért vannak eltérések, melyek 2001. szeptember 11.-e után is megmutatkoztak.

³ 2001. szeptember 11.-én terroristák négy utasszállító repülőgépet kerítettek hatalmukba, melyek közül kettő a Világkereskedelmi Központ tornyaiba csapódott, egy a Pentagon épületébe és egy pedig Pennsylvániában zuhant le.

⁴ Az al-Kaida egy iszlám terrorszervezet, melynek legfőbb célja a nyugati világ, illetve elsősorban Amerika és Izrael meggyengítése. A szervezetet Oszama Bin Laden hozta létre 1988-ban.

Elérhető az alábbi honlapon: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Al-Kaida> (utolsó lekérdezés: 2007. május. 26.)

⁵ Így például szintén az al-Kaidának tulajdonítják az USA kenyai és tanzániai nagykövetségének 1998-as felrobbantását, de a 2004. március 11-i madridi robbantás-sorozatot is.

⁶ Ez nem azt jelenti, hogy rajtuk kívül nem léteznek más pártok, de azok képtelenek megnyerni a szavazók többségét, mivel nem tudnak felmutatni olyan általános programot, mint az említett két nagy párt. Ez a hiányosságuk néha céljuk egyoldalúságából (mint a prohibíciós párt esetén, mely kizárólag az alkoholtilalom bevezetéséért küzd), néha ideológiájukból fakad (pl. a szélsőségesebb pártoknál azért, mert az amerikai közfelfogás mindig is elutasította a szélsőséges eszmék befogadását).

Magyarics Tamás: Politikai pártok az Egyesült Államokban; Rubicon 2002/4.-5. szám 33.-41. o.

Először is, USA korábbi elnöke, George W. Bush republikánus, míg a Kongresszus döntően demokrata többségű, ami magyarázza, hogy miért zajlottak éles hangvételű viták az Irakban állomásozó katonák hazahívásáról, vagy általában a terrorizmussal szembeni fellépésről. A két párt felfogása között több különbség is van, de a jelenlegi téma szempontjából ezek közül az a legfontosabb, hogy a bűnözéssel szemben egyértelműen a Republikánus Párt tanúsít kevesebb toleranciát,⁷ aminek pl. azaz egyik következménye, hogy a republikánusok többsége nem ellenzi a halálbüntetést. Ami azonban ennél is fontosabb, hogy bár mindkét oldal fontosnak tartja a nemzet védelmét, de a republikánusok hajlamosabbak egyoldalúan cselekedni, azaz nem tartják annyira fontosnak a nemzetközi szervezetekkel való együttműködést, mint a demokraták. Ez egyébként tökéletesen megmutatkozott az Irak elleni amerikai fellépés során, melytől a NATO kifejezetten elzárkózott.

A szeptemberi tragédia által kiváltott reakciónál tehát két dolgot kell szem előtt tartani: először is, a szeptemberi események alatt hatalmon lévő kormány nem tanúsított semmilyen toleranciát, még a terrorizmus gyanúja esetén sem (egyébként ebből is fakadtak a később tárgyalt jogsérelmek), másrészt a hatékony küzdelem érdekében hajlandó volt az egyoldalú, más szervezetek által nem támogatott lépésekre is.

Ez nem azt jelenti, hogy egy radikális vezetésről lenne szó, csak azt, hogy néha úgy tűnt, mintha a támadásra adott válasz erősebb lett volna, mint maga a támadás.⁸

Az elmúlt évek során az USA terrorizmus elleni harcának sok hibájára derült fényt, így Irak megszállásával, és a Guantánamo-i foglyokkal kapcsolatban is, de nem szabad elfelejteni, hogy 2001. szeptember 11.-én több mint háromezer ember vesztette életét.

⁷ Magyarics Tamás i. m. 51. o.

⁸ „Az első és második világháborút olyan törekvések követték, amelyek a nemzetközi jog továbbfejlesztésével igyekeztek kizárni a támadó háború lehetőségét. Ha az Egyesült Államok a nürnbergi pert élő mementóként továbbra is szem előtt tartaná, akkor legalábbis nem választotta volna újra elnökévé George W. Busht, aki a nürnbergi elvek értelmében támadó háborút indított és béke elleni büntetést követelt el. A történelmi tanulságok csak akkor lehetnek hatékonyak, ha a népek tudatában is élnek.”

Németh István: A nürnbergi per
Rubicon 2005/9. szám 9.o.

2. A védelmi politika változásai

Az ikertornyok elleni támadást követően több vizsgálat is napvilágot látott Amerikában, elemezve az illetékes szervek felelősségét, mulasztásait. A következő megállapítások a legfontosabbak:

- A 9/11 Bizottság megállapította, hogy az USA-nak voltak információi arról, hogy terroristák repülőgépet használnának fegyverként, de a CIA Terrorista Ellenes Központja nem elemezte azokat kellő alaposággal.
- A Kongresszus és a Fehér Ház által létrehozott Közös Bizottság pedig kijelentette, hogy sem a CIA, sem az FBI nem tudta hatékonyan ellátni feladatát, mivel a közöttük és a szervezeteiken belüli kommunikáció akadályokba ütközött, valamint különböző eljárásmodokat alkalmaztak.⁹

Ezek a megállapítások is hozzájárultak ahhoz, hogy jelentős lépések történtek a védelmi politika területén. Ezek közül egyrészt az FBI és a CIA szervezeti változásait, másrészt az elektronikus figyelő rendszerek fejlesztését érdemes kiemelni, bár ez a két terület szorosan összefonódik.

Az FBI és a CIA

Ahogy arról már volt szó, mindkét szervezet mulasztását megállapították a vizsgálati jelentések a szeptemberi támadással kapcsolatban, természetesen kiemelten inkább a CIA-ét, mivel (legalábbis eredetileg) elsődlegesen ennek a szervnek a feladata a külföldi országokkal és személyekkel kapcsolatos adatok gyűjtése, ha az említettek valamilyen módon veszélyeztetnék az Egyesült Államok biztonságát.¹⁰ Az FBI pedig a szövetségi állam és alkalmazottai ellen elkövetett bűntetteket vizsgálta. 2001 után azonban ez megváltozott.

Októberben a Kongresszus elfogadta a Patriot Act-et, ezzel pedig az FBI által felderíthető bűncselekmények száma több mint kétszázra nőtt, legfontosabb feladata pedig a

⁹ Németh József: 2001. szeptember 11.- Egy vizsgálat anatómiája
Elérhető az alábbi honlapon:

http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2006/3/2006_3_9.html (utolsó lekérdezés: 2007. július 27.)

¹⁰ Magyarics Tamás: Egy szuperhatalom szuperügynökségei. Az FBI és a CIA
Rubicon 2007/3. szám 58.o.

terrorelhárítás lett. Ez utóbbi hatékonyságának érdekében a törvény feljogosítja az irodát arra, hogy a lakók távollétében is végezzenek házkutatást (értesítés és magyarázat nélkül), hogy nyomkövessék az Internet használatát és a könyvtári kölcsönzéseket¹¹, továbbá az FBI feladata az 1964-es egyenjogúsági törvény, illetve az 1970-es kábítószer-törvény betartatása is.¹²

Mivel a CIA-t igen sok kritika érte azért, hogy nem tudta megakadályozni a 2001. szeptember 11.-i terrortámadást, ezért több fontosabb változás is történt:

- azt az 1970-es évek óta létező korlátozást, hogy a szervezet nem készíthet elő és nem hajthat végre politikai gyilkosságokat, Bush elnök feloldotta a terrorizmus elleni küzdelem nevében
- az ügynökségeket közvetlenül felügyelő igazságügyi államtitkár olyan új vizsgálati módszerekre kapott felhatalmazást, melyek komolyan sérthetik az alapvető jogokat
- korábban az elnök első számú tanácsadója volt a CIA igazgatója, jelenleg ennek a posztnak a betöltője napi nemzetbiztonsági tájékoztatókat tart a Fehér Házban¹³

Természetesen ezek a változtatások együtt jártak a technikai berendezések (mint a lehallgató készülékek, megfigyelő rendszerek) fejlesztésével és mivel a világ egyik vezető gazdasági hatalmáról beszélünk, ezek a fejlesztések olyan mértékűek voltak, hogy - a fent említett törvényi változások után - ezek is kiváltották az emberi jogok védőinek haragját.

¹¹ Ez utóbbi például azt jelenti, hogy a nyomozók a nélkül vizsgálhatják meg a könyvtárak nyilvántartását, hogy közölnék annak okát. Igaz, bírósági engedélyt kell kérniük, de ez titokban történik, és nem lehet fellebbezni. Ez az eljárás arra készítette az ALA -t (American Library Association = Amerikai Könyvtárosok Egyesülete), hogy fellépjen a törvény enyhítése érdekében. Ez már előre vetíti Guantánamo problémáját: a védelem érdekében az alapvető jogok akár figyelmen kívül is hagyhatóak?

Stuart Hamilton: The war on terrorism: consequences for freedom of expression and the integrity of library users
IFLA Journal, 30. köt. 3. sz. 2004. p. 199-207)

Elérhető az alábbi honlapon: http://tmt.omikk.bme.hu/print.html?id=4288&issue_id=468 (utolsó lekérdezés: 2007. július 28.)

(megjelent: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás- Könyvtár- és Információtudományi folyóirat – 53. évfolyam (2006) 1. szám ford.: Papp István)

¹² Federal Bureau of Investigation – Wikipedia

Elérhető az alábbi honlapon: <http://hu.wikipedia.org/wiki/FBI> (utolsó lekérdezés: 2007. július 28.)

¹³ Magyarics Tamás: Egy szuperhatalom szuperügynökségei. Az FBI és a CIA i. m. 60.-63. o.

Az Orwell-i vízió¹⁴ megvalósítása

Ez a fejezet szorosan kapcsolódik az FBI és a CIA határárének növekedéséhez (pl. az Internet-megfigyelésekhez), és a jelenlegi téma szempontjából csak kiindulópont, illetve előzmény lehet, ezért nem a részletes elemzés a cél, csupán néhány példán keresztül annak illusztrálása, hogy mit jelent az elektronikus védelem az USA-ban 2001 óta.¹⁵

- Arizona és Mexikó határán az örök infravörös kamerákat alkalmaznak, mivel a határ túl hosszú ahhoz, hogy minden fontos pontjához embereket állítsanak.
- A már többször említett Internet-megfigyelésekhez egy Coplink nevű szoftvert alkalmaznak, még hozzá kifejezetten a titkos bűnügyi adatbázisokra nézve
- Az Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Hivatala (NSA) az angliai Menwith Hillben működteti a világ legnagyobb megfigyelőállomását (225 hektáron)
- 1979 óta létezik és működik Massachussets-ben egy radarállomás, melynek ismét felértékelődött a jelentősége¹⁶

3. Irak és Afganisztán elleni lépések

A 2001. szeptemberi eseményeknek a legkomolyabb következménye egyértelműen az, hogy Amerika „hadat üzent” az al-Kaidának, illetve általában a terrorizmusnak.

Mint ahogy arról már volt szó, ez a lépés világszerte tiltakozásokhoz vezetett. Az ellenzők kifogásolják, hogy az USA eleve háborúnak nevezte a terrortámadást, a NATO tiltakozása ellenére is bevetette csapatait, ráadásul nem Irak, vagy Afganisztán hajtotta végre a 2001. szeptember 11.-i támadást, hanem egy szervezet – bár az al-Kaida ezt sosem vállalta magára.

¹⁴ George Orwell 1984-ben született regényében egy olyan államot mutat be, amely tökéletesen felügyeli polgárait, mivel korlátlanul képes bárkit, bárhol megfigyelni.
1984

Elérhető az alábbi honlapon: http://hu.wikipedia.org/wiki/1984_%28reg%C3%A9ny%29 (utolsó lekérdezés: 2007. július 28.)

¹⁵ David Shenk: Figyelnek minket

National Geographic 2003. novemberi szám 18.-45. o.

¹⁶ Mindenképpen említésre méltó, hogy nemcsak az USA-ban történtek lépések a magánszféra védelmében - az említett változtatások okozta felháborodások nyomán - hanem pl. Magyarországon 2001 óta kiosztják a Nagy Testvér díjat azoknak, akik az év során a legtöbbet tették a magánszféra tiszteletben tartásáért
1984 i. m.

Közvetlenül a tragikus események után azonban a legfontosabb kérdés az volt, hogy a terrorizmus fogalmát lehet-e annyira kiszélesíteni, hogy végül háborúnak tekinthessük a szeptemberi eseményeket.

Ennél a pontnál az alapvető problémát az okozza, hogy a nemzetközi jog nem tud megfelelő fogalmat alkotni. Általában a nemzetközi közösség inkább azt határozza meg, hogy mi nem jellemzi a terrorizmust (pl. nem tekinti ide tartozónak a nemzeti felszabadító harcokat), de az elmúlt években, évtizedekben bebizonyosodott, hogy a terrorizmusnak több típusa létezik:¹⁷

Tálas Péter¹⁸ alapján ezek a következők

- nemzeti terrorizmus: helyi szinten tevékenykedő csoportok (pl.: északír szeparatisták)
- regionális terrorizmus: itt is pontosan körülhatárolható területről van szó, csak az előzőhöz képest, akár több régió is ide tartozhat (pl.: palesztin militáns csoportok)
- globális terrorizmus: pl. az al-Kaida 2001. szeptember 11.-én

A fogalmi probléma is hozzájárult ahhoz, hogy Amerika katonai lépései komoly ellenállásba ütköztek.

Mivel a szeptemberi támadást az al-Kaidának tulajdonították és az afgán tálib rendszer támogatta a szervezetet, ezért Amerika – a terrorizmussal szemben meghirdetett háború nevében – 2001. október 7.-én légi támadást intézett Afganisztán ellen, s ez a háború december 7.-ig tartott.¹⁹ Lezárásaként Amerika sikeresen felszámolta a tálib rendszert, a kormány 2002-ben alakult meg és 2004. január 29.-én elfogadta az új alkotmányt.²⁰

Az Afganisztán elleni támadásokat többé-kevésbé igazoltnak látta a világ, de aztán megdöbbenve kellett tapasztalnia, hogy az USA nem elégedett meg a közvetlen felelősök

¹⁷Tálas Péter: Az irreguláris hadviselés. A Terrorizmus
Rubicon 2006/2-3 szám 98. o.

¹⁸ Tálas Péter történész, politológus, biztonságpolitikai szakértő. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpontjának vezetője
Tálas Péter i. m. 97. o.

¹⁹ Bimbó József: Az Afganisztán elleni légi hadművelet
Elérhető az alábbi honlapon:

<http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2002/1/z-09/chapter1.htm> (utolsó lekérdezés :2007. július 26.)

²⁰ Afganisztán – Wikipedia

Elérhető az alábbi honlapon:
<http://hu.wikipedia.org/wiki/Afganiszt%C3%A1n> (utolsó lekérdezés: 2007. július 26.)

megtámadásával (habár kérdéses, hogy lehet-e bármivel is ténylegesen igazolni egy, a civilek ellen is folyó háborút, ha a cél csupán a kormány megdöntése - ez utóbbi ráadásul igen komoly beavatkozás egy másik állam belügyeibe), hanem folytatta háborúját, ezúttal Irak ellen.

Irak 1980 és 1988 között háborút vívott Iránnal, mely veszélyeztette az olajszállítást. Ebben az időszakban az USA Irakot támogatta, bár nyíltan nem vett részt a hadműveletekben, ugyanúgy, ahogy nem vett részt később sem, amikor Irak Kuvait ellen fordult. Ez a támogatás akkor szűnt meg, mikor egy kelet-német irattárban egy vegyszer szállítási dokumentumai kerültek elő és ezek alapján a szállítmánynak Bagdadba kellett megérkeznie. Husszein nem adott kielégítő magyarázatot és azóta az amerikai légierő folyamatosan Irakban tartózkodik, míg a hadsereg az említett vegyszer után kutatott, sikertelenül, ráadásul Irak semmilyen formában nem működött együtt.

Ezért Bush elnök elsősorban Irak ellen kívánt fellépni, viszont a fent ismertettek miatt sokan úgy gondolják, hogy a terrorizmus leküzdése csak kifogás. A leginkább hangoztatott álláspont az, hogy az Egyesült Államok a szeptemberi eseményeket arra használja fel, hogy megvalósíthassa az Irak elleni, régóta tervezett támadást,²¹ mely egyébként igen nagy hasznot jelent a háborúban érdekelt vállalkozások számára, melyek közül nem egyet megvádoltak, hogy szoros összefonódásban van az amerikai kormánnyal.²²

Az Irak elleni fellépés a nemzetközi jog szabályainak megsértését is jelentette. A második világháború óta a nemzetközi közösség – érthető módon – arra törekszik, hogy megelőzze a fegyveres konfliktusokat. A James Crawford- tervezet²³ értelmében, adott állam nemzetközi joggal ellentétes bármely aktusa megalapozza nemzetközi jogi felelősségét.

²¹ Állandó háború- Wikipedia

Elérhető az alábbi honlapon:http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81lland%C3%B3_h%C3%A1bor%C3%BA (utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 1.)

²² Ilyen pl. a Halliburton vállalat, melynek az alelnök, Dick Cheney korábban vezérigazgatója volt, jelenleg pedig részvényese. Ez a vállalat már többször kapott versenynélküli állami megbízásokat.

Állandó háború i. m.

²³ James Crawford – mint rapporteur – tervezete a nemzetközi jogi felelősség szokásjogi szabályainak kodifikációját jelenti, s mindezidáig a legsikeresebb dokumentum e téren. Az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottsága már megerősítette és a Közgyűlés is elfogadta

Kovács Péter: Nemzetközi közjog

Osiris Kiadó Budapest 2006 438. o., 439. o.

Természetesen ez alól vannak kimentési lehetőségek, ezek közé tartozik - akárcsak a nemzeti jogban – a jogos önvédelem, melyet a Nemzetközi Jogi Bizottság „háborús összefüggésben, azaz az állam fegyveres támadásával szemben kifejtett állami fegyveres védelem gyanánt” definiált.²⁴

Éppen ezért nem fogadta el az ENSZ Amerika azon felvetését, hogy ezt a tétel tágabban kell értelmezni, és ki kell terjeszteni a terroristacsoportok elleni fellépésekre is, ráadásul a Biztonsági Tanács Amerika Irak elleni támadását, mint preemtív jogos védelmet, egyáltalán nem támogatta.²⁵

Akármi is volt a tényleges ok, az Irakkal szembeni fellépés vezetett el a terrorizmus elleni harc legsúlyosabb problémájához: Guantánamo-hoz.

II. Guantánamo és Genf

2002-ben a Guantánamo-i tengerészeti támaszpontra ezeröttszáz fős katonai személyzet vezényelték, mivel itt építettek börtönt, először csak az Afganisztában elfogott tálibok, majd a később őrizetbe vettek számára is.²⁶

És ezzel megkezdődött az Amerikai Egyesült Államok „jogi háborúja”.

1. Guantánamo

Először is, Guantánamo nem minősül Amerika részének.

Az USA 1903 óta bérlti Kubától a területet, ekkor kapta meg az örökös bérleti jogot. A szerződést Kuba 1969-ben felmondta, igaz, irrelevánsan, mivel a szerződés nem tette lehetővé

²⁴ Kovács Péter i. m. 452. o.

²⁵ Ugyanakkor 2001. szeptember 11.-e után elismerte, hogy az USA önvédelmi helyzetbe került, igaz, az eseményeket nem minősítette agresszióknak, hiszen az ENSZ Közgyűlésének 3314. számú határozata alapján „az agresszió fegyveres erő alkalmazása egy állam által egy másik állam szuverenitása, területi integritása vagy politikai függetlensége ellen, illetve az Egyesült Nemzetek Alapokmányával össze nem férő más módon.”

23. l. alatti hivatkozás: 528. o., 514.-515.o.

²⁶ Szuperbörtön épül a kubai Guantánamóban az elfogott tálib terroristák számára

Elérhető az alábbi honlapon: <http://www.jogiforum.hu/hirek/3178> (utolsó lekérdezés: 2007. július 21.)

az egyoldalú felmondást. Ezután Castro megtiltotta a kubai munkavállalást, Amerika viszont továbbra is Kuba részének tekinti Guantánamo-t.²⁷

Mivel az USA nem tart igényt a terület feletti szuverenitásra, ezért a támaszpontra menekülő kubaiakat visszaadják a kubai hatóságoknak, nem tekintik őket menekülteknek, hiszen – álláspontjuk szerint – nem hagyta el Kubát azzal, hogy a támaszpontra érkeztek.

Egy 1934-es szerződés értelmében a terület az USA birtokában marad, fizetség ellenében, de ezt a dokumentumot Castro soha nem fogadta el.²⁸

Guantánamo helyzetén túl felmerült egy fontosabb kérdés: a foglyok statusa. Tudniillik, ha hadifogolynak minősülnek (ahogy azt 2002-ben Mary Robinson, az ENSZ emberi jogi főbiztosa állította), akkor megilleti őket a genfi egyezmények által garantált védelem, ha nem (ahogy azt Amerika állította), akkor tulajdonképpen a nemzetközi jog semmilyen hatással nem lehet sorsuk további alakulására, noha egy kifejezetten nemzetközinek számító konfliktus során fogták el őket (hiszen maga Bush elnök minősítette háborúnak a konfliktust).²⁹

Ráadásul az amerikai kormány katonai törvényszékeket hozott létre, hogy azok folytassák le a foglyok elleni pereket. 2006. június 29.-én a Legfelsőbb Bíróság döntésében leszögezte, hogy a törvényszékek, és az azokat felállító elnöki rendelet sértik mind a genfi jogot, mind az amerikai jogot. Ezzel a Legfelsőbb Bíróság lezárta a Guantánamo-i foglyokkal kapcsolatos leghíresebb esetet, a Hamdan v. Rumsfeld ügyet.

2. Hamdan v. Rumsfeld³⁰

Salim Ahmed Hamdan-t Afganisztában fogták el, és a Guantánamo-i támaszpontra szállították. 2004 júliusában vád alá helyezték, mint feltételezett terroristát és az ellene folyó

²⁷ Guantánamói-öböl

Elérhető az alábbi honlapon: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Guant%C3%A1nam%C3%B3i-%C3%B6b%C3%B6l> (utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 7.)

²⁸ Guantánamo

Elérhető az alábbi honlapon: <http://hell.blog.hu/2007/06/10/guantanamo> (utolsó lekérdezés: 2007. július 25.)

²⁹ A guantánamói támaszpontra; Elérhető az alábbi honlapon: <http://www.jogiforum.hu/hirek/3260> (utolsó lekérdezés: 2007. július 1.)

³⁰ Donald Rumsfeld az USA védelmi államtitkára volt, 2006. november 8.-án jelentette be lemondását.

Elérhető az alábbi honlapon: <http://www.origo.hu/nagyvilag/20061108lemond.html> (utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 14.)

eljárást a már említett katonai törvényszékek egyike előtt kívánták lefolytatni. Hamdan kérelmet nyújtott be a habeas corpus³¹ alapján, melyben azt állította, hogy a katonai törvényszékeknek nincs legitimitása és, hogy megtagadják tőle a genfi egyezmények³² és az Egységes Katonai Igazságszolgáltatási Kódex (továbbiakban: UCMJ= Uniform Code of Military Justice)³³ által garantált védelmet.³⁴

Első fokon a District of Columbia Bíróság Hamdan mellett döntött, kimondva, hogy az Egyesült Államok nem állíthat fel katonai törvényszékeket, kivéve, ha bebizonyosodik, hogy az őrizetben lévő személy hadifogoly.

2005. július 15.-én a Fellebbviteli Bíróság felülbíráltta az előbbi döntést és a következőket állapította meg ítéletében:

1. a katonai törvényszékek legitim fórumok és lefolytathatják az eljárást az ellenséges harcosok/hadviselők ellen (eredetileg: enemy combatant, azaz ellenséges kombattáns³⁵), mivel ezeket a törvényszékeket a Kongresszus hagyta jóvá
2. a Genfi Egyezmény (itt a harmadikról, azaz a hadifoglyokra vonatkozóról van szó) nemzetek közötti egyezmény és nem biztosít egyéni jogokat és jogorvoslatot

³¹ A habeas corpus a common law országokban egy jogi kereset neve, mellyel az adott személy törvénytelen fogva tartásából történő szabadon bocsátásáért folyamodhat és követelheti, hogy fogva tartói igazolják fogva tartásának jogosságát.

Habeas corpus; Elérhető az alábbi honlapon: http://en.wikipedia.org/wiki/Habeas_corpus (utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 15.)

³² 1949-ben, Genfben négy egyezmény született: 1. a szárazföldi fegyveres összeütközések betegeinek és sebesültjeinek védelméről 2. a tengeri fegyveres összeütközések betegeinek és sebesültjeinek védelméről 3. a hadifoglyok védelméről 4. az ellenséges hatalom által megszállt területek polgári lakosságának védelméről Geneva Conventions; Elérhető az alábbi honlapon: http://en.wikipedia.org/wiki/Geneva_Conventions (utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 29.); Kovács Péter i.m. 540. o.

³³ Az Egységes Katonai Igazságszolgáltatási Kódexet a Kongresszus 1950. május 5.-én fogadta el, Harry S. Truman elnök írta alá és 1951. május 31.-én lépett hatályba.

Elérhető az alábbi honlapon: http://en.wikipedia.org/wiki/Uniform_Code_of_Military_Justice; (utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 15.)

³⁴ Jennifer K. Elsea: Hamdan v. Rumsfeld: Military Commissions in the "Global War on Terrorism"

CRS Report for Congress CRS-2;

Elérhető az alábbi honlapon: <http://www.house.gov/gallegly/issues/terror/terdocs/RS22466.pdf>.

(utolsó lekérdezés: 2007. július 24.)

³⁵ A nemzetközi jog szabályainak értelmében kombattáns az, aki nem vonható felelősségre emberölésért, ha betartotta a hadijog szabályait. Tág kategória, ide tartoznak a reguláris haderő tagjai, illetve pl. a hadi célokra igénybe vett polgári repülőgépek személyzete is, de - bizonyos feltételek mellett – partizánháborúk esetén a felkelők is.

Kovács Péter i. m. 542. o.

3. még ha a bíróságok alkalmazhatnák is a Genfi Egyezményt, ebben az esetben ez akkor sem jelentene támogatást Hamdan számára, mivel az al-Kaida elleni háború nem két ország között zajlik, így csak egy alapvető bírósági eljárást biztosíthatna az adott helyzetben
4. A Genfi Egyezmény alapján, az Egyezmény nem vonatkozik az al-Kaida- ra és tagjaira³⁶

2005. március 28.-án a Legfelsőbb Bíróság döntésének értelmében a testület nem rendelkezett hatáskörrel ahhoz, hogy elbírálja a Fellebbviteli Bíróság ítélete elleni jogorvoslatot.

2006. június 29.-i ítéletében a Legfelsőbb Bíróság végül felülbírálta előbbi határozatát és meghozta fentebb már ismertetett ítéletét.

A Legfelsőbb Bíróságnak két fontos kérdésben kellett döntenie:

1. az elnöki rendelet által felállított katonai törvényszékek - melyeket a háborús és terrorcselekmények elkövetésével vádolt foglyok elleni eljárások lefolytatására hoztak létre - megfelelő felhatalmazással bírnak-e, illetve alkalmazhatják-e az UCMJ-t?
2. a foglyokat megilleti-e az 1949-es Genfi Egyezmény III. cikke által biztosított védelem?³⁷

Miért is fontos, hogy a Genfi Egyezmény, illetve az UCMJ által biztosított védelem megilleti-e a Guantánamo-i foglyokat?

A Genfi Egyezmény 3. cikke a következőket rendeli kötelezően alkalmazni, minden, a Szerződő Felek területén keletkező, nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés esetén:

1. Azokat a személyeket, akik az ellenségeskedésekben nem vesznek közvetlenül részt, ideértve a fegyveres erőket azokat a tagjait, akik letették a fegyvert és azokat a személyeket, akik betegség, sebesülés, elfogatás miatt vagy más ok következtében harcképtelenné váltak,

³⁶ Hamdan v. Rumsfeld/District and Appeals Court rulings 4. o.

Elérhető az alábbi honlapon: http://en.wikipedia.org/wiki/Hamdan_v._Rumsfeld
(utolsó lekérdezés: 2007. július 21.)

³⁷ Guantanamo I.

Elérhető az alábbi honlapon: <http://www.drbillong.com/LegalEssaysII/GuantanamoI.html>
(utolsó lekérdezés: 2007. július 21.)

minden körülmények között, fajon, színen, valláson, hiten, nemen, születésen vagy vagyonon, valamint más hasonló ismérven alapuló bármely hátrányos megkülönböztetés nélkül emberséges bánásmódban kell részesíteni.

Ebből a célból mindenkor és mindenütt tilos a fent említett személyek tekintetében:

- a) az élet és a testi épség elleni merénylet, különösen a bármely formában megnyilvánuló emberölés, megcsonkítás, kegyetlen bánásmód, *kínzás*;
- b) túszok szedése;
- c) az emberi méltóság megsértése, különösen a megalázó és lealacsonyító bánásmód;
- d) *a szabályszerűen megalakított és a művelt népek részéről elengedhetetlenek elismert igazságszolgáltatási biztosítékok alapján működő bíróság által előzetesen meghozott ítélet nélkül kiszabott büntetés és annak végrehajtása.*

2. A sebesülteket és a betegeket össze kell szedni, és ápolásban kell részesíteni. Pártatlan emberbaráti szervezet, mint a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága, felajánlhatja szolgálatait az összeütköző Feleknek. Az összeütköző Felek továbbá igyekezni fognak külön megállapodások útján egészben vagy részben hatályba léptetni a jelen Egyezmény egyéb rendelkezéseit is.

Az előző rendelkezések alkalmazása nem érinti az összeütköző Felek jogi helyzetét.³⁸

A Legfelsőbb Bíróság alapján a törvényszékek megsértették mind a fent idézett harmadik cikket, mind az UCMJ-t. Ez az ítélet azonban az indoklása miatt vitatott, mivel a Legfelsőbb Bíróság bírúinak többsége szerint csak a Kongresszus hozhat létre katonai különbíróságokat, valamint a Genfi Egyezménynek csak azért van kötelező ereje, mert a Kongresszus azt az amerikai jog részévé tette.

Ezekon túl a Bíróság megállapította, hogy a Fellebbviteli Bíróságnak nem volt felhatalmazása a katonai törvényszékek előtt már megvádolt foglyok ügyében a másodfokú döntés meghozatalára, az *Őrizeteskkel Való Bánásmódról Szóló Törvény* (Detainee Treatment Act,

³⁸ A hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt Egyezmény (III. Genfi Egyezmény)/I. cím/Általános rendelkezések/3. cikk

Elérhető az alábbi honlapon:

http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/5C904372-DB17-495F-8C80-4A027DA7F81E/0/GENF3_hu.pdf (utolsó lekérdezés: 2007. július 24.)

továbbiakban: DTA) 1005. szakasza alapján. Legalábbis úgy nem, hogy - a kormány értelmezése szerint - a Legfelsőbb Bíróság azért nem vizsgálhatja felül a szóban forgó személyek ügyét, mivel a Fellebbviteli Bíróság számára – az indoklás szerint – a DTA különleges hatáskört biztosít erre nézve.³⁹ Stevens bíró szerint a törvény szövegét nem lehet így értelmezni.⁴⁰

A hatáskör és a törvényszékek kérdésén túl, a bírák többsége szerint a „háború joga” magában foglalja mind a Genfi Egyezmény, mind az UCMJ alkalmazását, melyek több védelmet garantálnak a foglyok számára, mint ahogy azt a katonai törvényszékek tennék.

Stevens bíró 3-3 okot ismertetett véleményében, melyek miatt a katonai törvényszékek jogsértést követtek el:

I. megsértették az UCMJ szabályait, mivel:

- a. az alperes (Rumsfeld) és védőügyvédje egyes bizonyítékokat nem vettek figyelembe
- b. az ítéletek meghozatala során bizonyítékként fogadták el a hallomáson alapuló bizonyítékokat, az esküvel megerősített tanúvallomást és a kínzással kicsikart vallomásokat is
- c. a fellebbezéseket nem a megfelelő bíróságok bírálták el

II. megsértette a Genfi Egyezmény 3. cikkét és tévesen nem alkalmazta a Fellebbviteli Bíróság, mivel:

³⁹ (2) A kombattáns status felülvizsgálata

A fogvatartás szabályszerűségének felülvizsgálatát végző bíróságok (A) Általában – a (B), (C) és (D) szakaszok alapján, a Fellebbviteli Bíróságnak (a District of Columbia Bíróság döntéseinek felülvizsgálatát végző fórum), különleges hatáskörrel bír arra nézve, hogy döntsön a Kombattáns Status Vizsgáló Bíróság döntésének érvényességéről, azaz, hogy egy idegent helyesen minősített a Bíróság ellenséges harcosnak.

DTA/SEC. 1005./(2) Review of Decisions of combatant status review tribunals of property of detention/(A) In general

Elérhető az alábbi honlapon: <http://jurist.law.pitt.edu/gazette/2005/12/detainee-treatment-act-of-2005-white.php> (utolsó lekérdezés: 2007. július 24.)

Ez azonban valóban nem zárja ki egyértelműen a Legfelsőbb Bíróság eljárását

⁴⁰ Hamdan v. Rumsfeld i. m. /Stevens' opinion for the Court 5. o.

- a. alaptalanul hivatkoztak a Johnson v. Eisentrager⁴¹ esetre, az nem vonatkozik a Hamdan ügyre, mert az előbbi ügyben hozott döntés olyan előfeltevéseken alapult (már ami a habeas corpus-t illeti), melyeket később több döntésében felülbírált a Legfelsőbb Bíróság.
- b. tévesen állapították meg, hogy nem alkalmazandó a Genfi Egyezmény, arra hivatkozással, hogy annak 3. cikke a Szerződő Felek területén garantál minimális védelmet a kombattánsok számára
- c. ez a minimális védelem akkor is magában foglalja, hogy „jogszerűen felállított bíróságok” ítélezhetnek csak, márpedig a katonai törvényszékek nem tekinthetők ilyenek.⁴²

A többi bíró véleménye erősen megosztott volt.⁴³

Breyer bíró (és véleményéhez csatlakozva Kennedy, Souter és Ginsburg bírók is) szerint ezek a törvényszékek csak addig jogszerűtlenek, míg a Kongresszus jóvá nem hagyja őket.

Kennedy bíró véleményében elismerte, hogy a törvényszékek túllépték a Kongresszus által megállapított határokat, de hangsúlyozta, hogy a Kongresszus természetesen bármikor módosíthatja a vonatkozó törvényt, ha szükségesnek tartja.

Scalia bíró „nyilvánvalóan tévesnek”⁴⁴ nyilvánította az ítéletet. Véleménye szerint a DTA 1005.§ (1) (e) bekezdése⁴⁵ elegendő ahhoz, hogy kétségbe vonja a Legfelsőbb Bíróság hatáskörét.

Thomas bíró egyetértett Scalia-val és hangsúlyozta, hogy a bíróságok nem rendelkeztek hatáskörrel, mivel Hamdan ellenséges kombattáns, ezért a Genfi Egyezmény nem védi, nem

⁴¹ a Johnson v. Eisentrager ügyben (ítélet: 1950. június 5.) a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az amerikai bíróságok nem ítélezhetnek olyan német háborús bűnösök felett, akiket amerikai igazgatású német börtönökben tartanak fogva. Analóg módon, tehát ez vonatkozna Hamdan ügyére is.

Elérhető az alábbi honlapon: http://en.wikipedia.org/wiki/Johnson_v._Eisentrager
(utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 17.)

⁴² Hamdan v. Rumsfeld i. m. / Stevens' opinion for the Court 6. o.

⁴³ Hamdan v. Rumsfeld i. m. 7.-11. o.

⁴⁴ Hamdan v. Rumsfeld i. m. /Scalia dissent 8.o.

⁴⁵ Sem bíróságnak, sem bírónak nincs hatásköre megvizsgálni olyan habeas corpus kérelmeket, melyeket a Guantánamo-n fogva tartott személyek nevében nyújtottak be
Hamdan v. Rumsfeld i. m. /Scalia dissent 8. o.

tiltja a különleges bíróságok felállítását, és végül, az elnöknek jogában állt a különleges bíróságok felállítása.

Alito bíró szerint a törvényszéki eljárás alapján még nem lehet magukat a törvényszékeket illegitimnek tekinteni. Két olyan szabályt vizsgált meg, melyek alapján a Legfelsőbb Bíróság kimondta a törvényszékek illegitimitását, s melyek – szerinte – nem alapozzák meg ezt az állítást:

1. az első szabály ” felhatalmazza a védelmi államtitkárt, hogy a főbb szabályokat időről-időre megváltoztathassa”

Alito érvelése szerint nem minden változtatás róható fel az alperesnek. Véleménye szerint, ha „egy változtatást felhasználnak egy folyamatban lévő eljárásban és a vádlottat bűnösnek találják, akkor az eljárás érvényességét el kell ismerni a felülvizsgálat során is.”⁴⁶

2. a második szabály ” engedélyezi azon bizonyíték elfogadását, mely ’ bizonyító erejű bármely értelmes egyén számára (azaz egyértelmű)”.

Alito bíró szerint ez nem sérti a nemzetközi szabályokat - ideértve a Genfi Egyezmény 3. cikkét is - mivel „a bizonyítás szabályai országról országra változnak”⁴⁷ és van, ahol nem is alkalmazzák az amerikai bizonyításra vonatkozó szabályokat, elég csak a hallomáson alapuló bizonyítékok elfogadását tiltó előírásokra utalni.

A 2006. június 29.-i ítélet lényege tehát, hogy az elnök túllépte hatáskörét a törvényszékek felállításával, valamint az, hogy:

„az alkotmány nem teszi lehetővé a kormányzat számára az ellenséges hadviseléssel gyanúsított katonák vagy terroristák korlátlan ideig tartó, vádemelés és bírói ítélet nélküli fogva tartását anélkül, hogy a büntetőeljárásunkban biztosított valamennyi hagyományos védelmi lehetőség megilletné őket, kivéve, ha valóban hadifoglyokként kezelik őket. Ebben az esetben ugyanis a nemzetközi jog, például a genfi konvenció által biztosított védelem illetné meg őket.”⁴⁸

⁴⁶ Hamdan v. Rumsfeld i. m. 11. o.

⁴⁷ Hamdan v. Rumsfeld i. m. 11. o.

⁴⁸ Ronald Dworkin: Miről döntött valójában a bíróság? Fundamentum/2004./ 3. szám 34. o.

III. A Hamdan v. Rumsfeld per hatása és egyéb ügyek

A Legfelsőbb Bíróság ítélete nem szüntette meg a Guantánamo-i táborral kapcsolatos kétségeket, viszont kétségkívül fordulópontot jelentett.

1. Az ítéletre adott válasz, a *Military Commissions Act*

George W. Bush elnök kijelentette, hogy tudomásul veszi az ítéletet és 2006. október 17.-én aláírta a Military Comissions Act-et (Katonai Bizottságok Törvénye, továbbiakban: MCA). Ezt a törvényt komoly kritikákkal illették, többek között az Amnesty International is.⁴⁹

A szervezet főbb kifogásai a következők:

- az MCA felhatalmazza a bíróságokat, hogy figyelembe vehessék a habeas corpus alapján benyújtott fellebbezéseket. Ezáltal azonban a foglyok ún. „idegen, törvénytelen ellenséges harcosoknak” számítanak majd, és a tárgyalásokat a Hamdan perben kifogásolt katonai törvényszékek folytathatják majd le. Az Amnesty International szerint a katonai törvényszékek azonban nélkülözik majd a nemzetközi tárgyalások jellemzőit, mivel a törvény nem részletezi kellő alaposággal az eljárást (így nem szól a védelem és a bizonyítékok egyes kérdéseiről sem).
- További kifogás tárgya a törvény célja, vagyis, hogy az MCA lehetővé teszi a CIA számára, hogy folytassa letartóztatási programját, amely titkos, azaz nem kell a bíróságokon felelni érte. Az Amnesty International azonban attól tart, hogy a CIA módszerei között szerepelhetnek olyan módszerek is, mint a kínzás, hiszen a kihallgatási technikák is titkosak.
- A törvény ráadásul visszamenőleges hatállyal bír⁵⁰

Az MCA volt a válasz a Legfelsőbb Bíróság döntésére, így érdemes összefoglalni (a fent kifogásolt rendelkezéseken túl), hogy mik a törvény fontosabb szabályai.⁵¹

⁴⁹ Az Amnesty International karitatív nemzetközi szervezet, amely az emberi jogok elismertetéséért küzd. Elérhető az alábbi honlapon: http://hu.wikipedia.org/wiki/Amnesty_International (utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 18.)

⁵⁰ Kegyetlen bánásmód veszélye/Igazságtalan tárgyalás veszély/Jogi vonatkozás/Büntethetőségi vonatkozás
Elérhető az alábbi honlapon: <http://akcio.amnesty.hu/content.php?archivum=1&id=38&oldal1=1&oldal2=> (utolsó lekérdezés: 2007. július 26.)

⁵¹ Military Commissions Act of 2006 2.-7. o.

- A törvény meghatározása szerint „törvénytelen ellenséges harcos” mindenki, aki szándékosan és ellenérték fejében támogat az Amerikai Egyesült Államok ellen irányuló bármely háborús cselekményt.
- Az MCA azonban az ún. „idegen törvénytelen ellenséges harcosokra” vonatkozik és nem tartoznak a hatálya alá az amerikai polgárok. Azonban, a nem amerikai állampolgárságú személy – ideértve a zöld kártyával rendelkezőket – minősíthetőek idegen törvénytelen ellenséges harcosnak
- A törvény lehetőséget ad, hogy a törvényszékek elfogadhassák a hallomás alapján tett kijelentéseket bizonyítékként, amennyiben ezek megbízhatóak és bizonyító jellegűek. Annak bizonyítása pedig, hogy a kijelentések megbízhatatlanok és így nem vehetők figyelembe – minden esetben a vádlottat terheli.
- Bár a vádlottaknak természetesen joguk van minden mellettük szóló bizonyítékot bemutatni, de nem tekinthetnek meg olyan bizonyítékokat, melyeket titkosítottak, még ha akkor sem, ha azok a védelmüket szolgálnák.
- Az MCA felhatalmazza a törvényszékeket, hogy elbírálják a háborús bűncselekményeket, valamint a terrorizmussal összefüggő egyéb cselekményeket, illetve olyan bűncselekményeket is, melyeket eredetileg polgári bíróságok bírálnak el. Ezeken túl a törvényszékek eljárhatnak olyan esetekben is, mikor a cselekményt – pl. az összeesküvést - fegyveres konfliktus alatt követik el, de nem minősül háborús bűncselekménynek, hagyományos értelemben.
- Az MCA szűkíti a Háborús Bűncselekményekről Szóló Törvény (War Crimes Act, továbbiakban: WCA)⁵² hatályát azzal, hogy hatályon kívül helyezte azt az általánosan megfogalmazott szabályt, amely definiálta a Genfi Egyezmény 3. cikkének megsértését. Helyette egy lista sorolja fel azt a kilenc kategóriát, ami sérti a 3. cikket, pl.: kínzás, embertelen bánásmód, de nem sorolja a háborús bűncselekmények közé a megalázó és lealacsonyító bánásmódot.

Elérhető az alábbi honlapon:

http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Military_Commissions_Act_of_2006

(utolsó lekérdezés: 2007. július 25.)

⁵² A WCA egy 1996-ban született törvény, ami olyan nemzetközi jogot sértő bűncselekményekre vonatkozik, melyeket „nemzeti” bűncselekményekként bírálnak el, ha amerikai polgárok által, vagy ellen követik el őket. Military Commissions Act of 2006 i. m. 6. o.

A törvény tehát a válasz a Legfelsőbb Bíróság döntésére és általános megítélését jól tükrözi a Human Rights Watch⁵³ véleménye:

„ A nemzetközi jog megköveteli, hogy az egyén számára hatékony jogorvoslat álljon rendelkezésére, emberi jogainak megsértése esetén. Az Amerikai Egyesült Államok ratifikálta – és ebből következően kötelezte magát betartásukra - a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát és a Kínzás és más Kegyetlen, Embertelen és Megalázó Bánásmódok és Büntetések elleni Egyezményt is. Ezek a szerződések előírják, hogy a foglyoknak joguk van független bírósághoz, mely előtt kétségbe vonhatják fogva tartásuk jogosságát, valamint joguk van megfelelő jogorvoslatra, kínzásuk esetén.”⁵⁴

2. Egyéb ügyek

A Hamdan v. Rumsfeld ügy csak egyike – igaz, a leghíresebb – azoknak a pereknek, melyek hírhedtté tették Guantánamo-t és a terrorista cselekmények elkövetésével vádolt személyek elleni eljárásokat. Érdeemes ezeket röviden áttekinteni.

A) Hamdi v. Rumsfeld:⁵⁵

Hamdi louisianai születésű, amerikai állampolgár, akit 2001-ben Afganisztánban fogtak el, Guantánamo-ra szállították, de állampolgársága miatt végül egy dél-karolinai támaszpontra szállították és több mint két évig úgy tartották fogva, hogy semmilyen jogi védelmet nem vehetett igénybe.

Édesapja nyújtotta be a habeas corpus kérelmet, arra hivatkozva, hogy fia önkéntes segítő volt Afganisztánban és nem harcolt a tálibok oldalán. A Védelmi Minisztérium részéről Michael Mobbs egy feljegyzésben válaszolt, de állítását – miszerint Hamdi tálib egységben harcolt –

⁵³ A Human Rights Watch egy nemzetközi szervezet, melynek fő célja az emberi jogok védelme. Tipikus példája az ún. NGO – nak, azaz a non-governmental organizations-nak, nem kormányközi szervezeteknek. Ezeket a nemzetközi jog nem tekinti nemzetközi szervezeteknek, mivel nem államok hozták őket létre.

Kovács Péter i. m. 276. o.

Human Rights Watch

Elérhető az alábbi honlapon: http://en.wikipedia.org/wiki/Human_Rights_Watch

(utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 20.)

⁵⁴ Military Commissions Act of 2006 i. m 8. o.

⁵⁵ Ronald Dworkin i. m. 34.-36. o.

nem támasztotta alá bizonyítékokkal. Az apa a virginiai szövetségi kerületi bíróság előtt ez utóbbit követelte és a bíróság el is rendelte, hogy részletesebb adatokat szolgáltatassanak.

Azonban a negyedik kerület fellebbviteli bírósága megváltoztatta a döntést, arra hivatkozva, hogy az elnök hadműveleti területeken bármilyen elfogott személyt ellenséges harcosnak nyilváníthat, mivel ő haderő főparancsnoka és ebben a jogkörében hozott döntését bíróság nem bírálhatja felül.

A Legfelsőbb Bíróság megváltoztatta a döntést és az ügyet visszautalta. Figyelemre méltó (és eléggé vitatott) O'Connor bírónő véleménye:

Szerinte a legfontosabb kérdés az, hogy ha az elnök gyakorolja jogkörét és ellenséges hadviselők kerülnek amerikai fogságba, akkor sérül-e az ötödik alkotmány-kiegészítés,⁵⁶ ha amerikai polgár kerül fogságba (mint Hamdi).

A bírónő véleménye alapján ennek a kérdésnek az eldöntéséhez össze kell hasonlítani a fogva tartottaknak okozott károkat, a biztonsági kockázatokat és a hadsereg kötelességét, mely a megfelelő eljárás biztosítását jelenti.

A bírónő bírálta mind az első, mind a másodfokú bíróság döntését. Szerinte az előbbi azzal, hogy kijelentette, Hamdi-t csak akkor lehet fogva tartani, ha ellenséges hadviselőnek nyilvánítják – túlzott védelmet garantált a fogolynak; utóbbi viszont keveset, mivel a fellebbviteli bíróság kijelentette, hogy nem bírálható felül az elnöki döntés.

O'Connor elismerte Hamdi védelemhez való jogát, valamint kijelentette, hogy részére át kell adni ellenséges hadviselővé minősítése alapjául szolgáló iratokat, illetve azok alapján Hamdi egy pártatlan testülethez fordulhat, hogy megcáfolja ezt a minősítést.

⁵⁶ Ötödik kiegészítés: Megfelelő eljárás, a kettős eljárás tilalmának elve, önrendelkezés, magántulajdonhoz való jog

*Senki sem vonható felelősségre főbenjáró, vagy egyéb bűncselekményért, vádirat vagy esküdtzési határozat nélkül, kivéve azon eseteket, melyek a szárazföldi vagy tengerészeti erők, vagy a polgárórség körében fordulnak elő, háború, vagy közveszély esetén; senkit nem lehet ugyanazért a cselekményért kétszer eljárás alá vonni; ugyanígy senki sem kényszeríthető arra, hogy büntetőeljárásban maga ellen tanúskodjon; **senki sem fosztható meg életétől, szabadságától vagy tulajdonáról, megfelelő törvényes eljárás nélkül**; magántulajdon nem vonható el közcélra, csak megfelelő kárpótlás ellenében.*

Elérhető az alábbi honlapon:

http://en.wikipedia.org/wiki/Bill_of_Rights_%28USA%29 (utolsó lekérdezés: 2007. augusztus 20.)

Azonban az eljárásra vonatkozó iránymutatásai a következők voltak:

- a. A pártatlan testület nem feltétlenül rendes bíróság, hanem akár katonai törvényszék
- b. Elfogadható a hallomáson alapuló bizonyíték
- c. A fogoly kötelessége bizonyítani, hogy ő nem ellenséges hadviselő, azaz megfordulna a bizonyítási teher

A fent ismertetettek alapján írta Ronald Dworkin:⁵⁷

„O’Connor bírónak kétségtelenül igaza van abban, hogy indokolatlanul nagy terhet róna a hadseregre, ha köteles volna az általa elfogott minden egyes személy fogva tartásának okait és jogosságát igazoló jelentést készíteni. De O’Connor módszere a hadsereg ilyen terhektől való mentesítésére nem sok védelmet biztosít a fogva tartottak számára.”⁵⁸

B) Rumsfeld v. Padilla⁵⁹

Padilla szintén amerikai állampolgár volt, akit 2004 júniusában vádoltak meg azzal, hogy az al-Kaida megbízásából robbantásos merényletet tervezett Amerika területén.

Eredetileg „védőőrizetbe vett tanúnak” nyilvánították (mondván szeptember 11.-vel kapcsolatban fontos információkkal rendelkezik) és New York-ba szállították, ahol védője a bíróság előtt megtámadta a letartóztatás jogszerűségét. Az eredmény az volt, hogy most már ellenséges hadviselőnek nyilvánították és egy dél-karolinai katonai bázisra került. Védője nyújtotta be a habeas corpus kérelmet Rumsfeld-del szemben, de a New York-i szövetségi bíróság elutasította, mondván, ha az elnök, vagy egy magas rangú tisztségviselő ellenséges hadviselőnek nyilvánított valaki, nincs indoklási kötelezettségük.

⁵⁷ Ronald Dworkin jogfilozófus, jogász professzor, a társadalomfilozófia egyik legnagyobb alakja. Antipozitivista, mivel a jog igazolásánál olyan politikai erkölcsre hivatkozik, ami azt a közösséget jellemezi, melynek jogáról szó van. Így visszautal a közösség politikai moralitására, ami „...történetileg alakult ki és változásnak van alávetve”. Ha természetjogász lenne (ahogy azt néha tévesen gondolják), egy olyan erkölcsi kategória alapján igazolná a jogot, mely mindenképpen objektív, hiszen „...a természetjogászok a természetjogot nem tekinthetik történetileg kialakult mércék foglatának, és nem tekinthetik bizonyos emberek közötti esetlegesen kialakult erkölcsi kapcsolatok kifejeződésének sem.”

Bódig Mátyás: Természetjogtan

Fejezetek a jogbölcseleti gondolkodás történetéből

Bíbor Kiadó Miskolc 2004 27.-28. o.

⁵⁸ Ronald Dworkin i. m. 36. o.

⁵⁹ Ronald Dworkin i. m. 36.-37. o.

A második kerületi fellebbviteli bíróság szerint viszont vádemelés nélkül nem lehet fogva tartani Padilla-t. A Legfelsőbb Bíróság egy igen régi precedensre hivatkozva azzal utasította el a keresetet, hogy az Amerikában fogva tartott személyeknek a közvetlenül őket fogva tartó ellen kell megindítani az eljárást (ez esetben tehát a haditengerészeti támaszpont főparancsnoka ellen).

Ez az ítélet igen nagy visszhangot váltott ki, és Dworkin szerint a Legfelsőbb Bíróság mulasztott is:

„Mivel a bíróság a fogva tartásra vonatkozó harmadik (legutóbb eldöntött) ügyben úgy határozott, hogy a guantánamói tábor fogva tartottjai amerikai szövetségi bírósághoz nyújthatnak be habeas corpus kérelmet, a továbbiakban valószínűtlen, hogy a kormányzat további fogva tartottakat szállítana oda. A Los Angeles Times jelentése szerint a kormányzat valójában már ezt megelőzően is fontolóra vette, hogy a guantánamói fogva tartottakat, és azokat, akiket nem akar a közeljövőben szabadon bocsátani, Dél-Karolinába vagy más „konzervatív” kerületbe szállítja. Ebből következően helyesebb lett volna, ha a bíróság mind a kormányzatot, mind a fogva tartottakat megakadályozta volna a fórumvásárlásban. A bíróság ezt úgy érthette volna el, ha kimondja: amennyiben az elnök vagy más szövetségi tisztségviselő rendeli el a fogva tartást, az elnök ellen kell az eljárást megindítani, és a District of Columbia kerületi szövetségi bíróság az illetékes.”⁶⁰

C) Rasul v. Bush⁶¹

Ebben az esetben ez utóbbi mondat valósult meg, mivel többen – közöttük Rasul is – a District of Columbia-hoz nyújtott be habeas corpus kérelmet, noha a Guantánamo-i tábort kifejezetten úgy hozták létre, hogy mivel itt nem érvényesül Amerika főhatalma, így erre a területre nem terjed ki a szövetségi bíróságok hatásköre, márpedig ezek jogosultak dönteni a habeas corpus kérelméről. Rasul-t végül szabadon is bocsátották.

Ezek az ügyek voltak tehát a Hamdan ítélet előzményei és megítélésüket jól tükrözi Arató András társadalomtudós véleménye:

⁶⁰ Ronald Dworkin i. m. 37. o.

⁶¹ Ronald Dworkin i. m. 37.-39. o.

„A Hamdan – döntés kiváló volt, még ha elődei, a Hamdi-, az első és a második Padilla- és Rasul-ügy ambivalensek is voltak (vagy a Padilla még annál is rosszabb), már ami az elnöki hatalom illegális kiterjesztését illeti. De még a Hamdan-döntés sem képes egymagában útját állni a kormányzat veszedelmes tervének.....A bírósági döntések magukban általában belenyugszanak az elnöki hatalom kiterjesztésébe, ezt mutatja a releváns döntések nagy többsége. Csak a háború vagy a válság lezárultával szoktak határozottabban fellépni a bíróságok.....Úgy látom, a Hamdan-eset kivételével a Legfelsőbb Bíróság eddig elfogadta az elnök szándékait, viszonylag gyenge korlátokkal.”⁶²

IV. A jogelmélet válasza – Ronald Dworkin

A 2001. szeptember 11.-i eseményekkel és következményeivel természetesen igen sok jogász foglalkozott, hiszen rendkívül összetett problémákról van szó. Nemcsak a gyakorlat - pl. a törvényszékek eljárási szabályai – szempontjából kell megítélni az eseményeket, hanem igen komoly elméleti kérdések is felmerülnek, elég csak az emberi jogok védelmére és sérelmére gondolni.

A továbbiakban Ronald Dworkin egy 2003-ban kiadott publikációjának⁶³ főbb pontjai alapján ismertetem a szerző véleményét. Úgy vélem, szükséges egy olyan nagy tekintélyű jogász álláspontját is megismerni, aki a jog igazolásánál mindig szem előtt tartja az adott közösség erkölcsi normáit.

Először is Dworkin leszögezi, hogy a szeptember 11.-i események utáni intézkedések sértették és sértik jelenleg is az alapvető emberi szabadságjogokat, alkotmányellenesek és ellentétesek a nemzetközi jog elveivel. Úgy gondolja, hogy nem elég arra hivatkozni, hogy a terrorizmus elleni küzdelem jegyében és a biztonság érdekében bármi megtehető, mivel szerint elsősorban erkölcsi szempontok alapján kell döntenet. Márpedig a legalapvetőbb elvnek

⁶² Miklósi Zoltán: A birodalmi elnökség válsága (Arató András társadalomtudóssal Miklósi Zoltán készített interjút)

Élet és Irodalom
2006./48. szám 3. o.

⁶³ Ronald Dworkin: A terror és a szabadságjogok elleni támadás
Elérhető az alábbi honlapon: <http://beszelo.c3.hu/03/12/07dworkin.htm> (utolsó lekérdezés: 2007. július 26.)
Megjelent a New York Review of Books 2003. november 6-i számában
(Ronald Dworkin: *Terror & the Attack on Civil Liberties*)
(fordította: Mink András és Szilágyi Csaba)

Dworkin az emberiesség elvét tartja, vagyis azt, hogy minden emberi élet egyformán értékes és egyenlő.

Tehát bármire is hivatkozott az amerikai kormány, azzal, hogy abszolút elsőbbséget garantált az amerikai biztonságnak, mindig megsértette ezt az elvet, ráadásul ez az elsőbbség erkölcsileg is megengedhetetlen. Nem ért egyet Dworkin a titkosítás mértékével sem, mivel szerinte a kormányzati ágak által kidolgozott eljárások és szabályok megbízhatóak és elegendőek, teljesen felesleges katonai törvényszékeket felállítani.

Dworkin él önkritikával is, mikor kijelenti, hogy természetesen vannak esetek, amikor egy kormány nem tehet mást, mint hogy egyeseknek sérelmet okoz, így védve a többséget - és ilyenkor nem áll meg az ő állítása, mely szerint az amerikai kormány stratégiája erkölcstelen. A büntetőeljárásokat és a „hagyományos” háborúkat említi példaként, de hangsúlyozza, hogy pontosan ezen esetek jellege és súlyossága miatt fejlesztették ki a civilizált nemzetek az emberiesség elvét védő szabályokat. Először is, komoly biztosítékok léteznek a büntetőeljárásban, de ezt a modellt (1. modell= büntető jogi) nem lehet háborúra alkalmazni, hiszen „közönséges háborúban olyan katonákat is meg kell ölnünk, akik kívül esnek jogrendszerünk hatáskörén, és akik nem szegték meg a nemzetközi jog egyetlen rendelkezését sem.”⁶⁴

Dworkin véleménye szerint lehetne a háború modelljét (2. modell) alkalmazni a terrorizmus elleni fellépés során, mivel az al-Kaida és általában a terrorszervezetek más jellegűek, mint a bűnszervezetek, így lehetne őket kvázi nemzetnek tekinteni.

Azonban ellent mond saját ötletének: a háború állapot, meghatározott időkeretben zajlik. A Bush-kormány feltételezte, hogy ha egyik modell sem alkalmazható, akkor bármit meg lehet tenni a biztonság érdekében. Dworkin ezt cáfolja: nem sérülhetnek az alapvető jogok csak azért, mert nincs megfelelő modell.

Dworkin javaslata szerint egy új, kifejezetten a terrorizmusra szabott” modellt kell kidolgozni, politikusok, történészek, filozófusok, katonai elemzők, stb. együttműködésével és a következőket tartalmazhatná:

⁶⁴Ronald Dworkin: A terror és a szabadságjogok elleni támadás i. m. 5. o.

- először rendőri akcióval kellene hatástalanítani a terrrorszervezeteket, és ha ez eredménytelen, akkor kell katonai akciót indítani
- foglyok esetén ésszerű időt kell meghatározni, hogy döntsenek a minősítésükről
- ennek a döntésnek az alapja a Genfi Egyezmény, de itt már inkább a szabályok mögötti elveket kell figyelembe venni
- mivel a Genfi Egyezmény előírásai háború esetére vonatkoznak, így Dworkin szerint a Kongresszusnak elő kell írnia egy maximális időtartamot, ameddig a fogva tartás tarthat
- akiket a kormány bűnözőnek tekint, őket nem illeti meg a hadifoglyoknak járó bánásmód, de az alapvető eljárási szabályok itt is érvényesek, legfeljebb a speciális körülményekhez kell igazítani ezeket

Dworkin végül így foglalja össze véleményét:

„A jogok értéktelenné válnának – és a jog elve érthetatlenné-, ha a jogok tiszteletben tartása nem jelentene valamiféle kockázatvállalást.....A kormányzat azt mondja, csak a saját biztonságunk számít. Ez egy szégyenletes tanács: bátrabbak vagyunk annál, és az önbecsülésünk is nagyobb.”⁶⁵

Összegzés

A Hamdan v. Rumsfeld ügyben hozott Legfelsőbb Bírósági döntés óta három év telt el, de nem szüntek meg az éles hangvételű viták, sőt egyre több bírálat éri az eddig történeteket. Ráadásul előbb Donald Rumsfeld, majd az elnöki tanácsadó, Karl Rove lemondásával mintha a Bush-kormány maga is beismerte volna kudarcait. Nemesak más országok politikusai (mint például Frank – Walter Steinmeier a német külügyminiszter, aki kifejezetten ellenzi Amerika fegyverszállítását a Közel-Keletre) illették kritikával a Bush - kormányt, hanem amerikai publicisták, jogászok, katonai elemzők stb. is (olyannyira, hogy már az elnök felelősségére vonásának gondolata is felmerült).

Az Information Clearing House a következő módon összegezte az eddigieket:

⁶⁵ Ronald Dworkin: A terror és a szabadságjogok elleni támadás i. m. 7. o.

„Sokan azt mondják, hogy hátra kell hagynunk csapatokat Irakban, de ha ezt tesszük, akkor a katonákat arra ítéljük, hogy kitegyük őket a gyűlöletnek és az erőszakos halál valószínűségének azért, amit tettünk. Nincs jogunk semmiféle amerikai jelenlétre Irakban.

Egyértelmű tény, hogy Irak megtámadása háborús bűn volt.....Egyes barátaim azt mondják, hogy sohasem fogjuk elhagyni Irakot. Azzal felelek nekik, hogy mondják ezt el a vietnami népnek. Mintegy tizenhat hónap áll rendelkezésünkre, hogy nemzetünk neokon vezetése megtanulja az igazságot és a demokráciát – és hogy megmentse az Egyesült Államokat. Nemzetünket csak úgy lehet megmenteni, ha Busht és Cheneyt nem hagyjuk ellovagolni a napnyugta irányába.

Ha megengedjük nekik, akkor nemzetünk fogalma mindörökké elvész, és a világ szemében háborús bűnösökként állítanak pellengére, mert „Mi, a nép” ezt lehetővé tettük.”⁶⁶

Az Amerikai Egyesült Államok jelenlegi elnöke, Obama ígéretet tett arra, hogy 2010-ig bezárják a fogolytábor, mivel azzal „Amerika utat tévesztett a terrorizmus elleni harcban az utóbbi nyolc évben”. Kérdés, hogy Amerika helyre tudja – e hozni ezt a tévedést.

⁶⁶ Magyar Nemzet/Napi sajtószemle 8. o.
LXX. évf., 222. szám
Országos Kiadás – 2007. augusztus 15.

BIBLIOGRÁFIA

Szakkönyvek:

Bódig Mátyás: Természetjogtan. Fejezetek a jogbölcseleti gondolkodás történetéből. Bíbor Kiadó Miskolc 2004.

Kovács Péter: Nemzetközi közjog; Osiris Kiadó Budapest 2006.

Szakkikkek:

Ronald Dworkin: Miről döntött valójában a bíróság? Fundamentum/2004./ 3. szám

Ronald Dworkin: A terror és a szabadságjogok elleni támadás
<http://beszelo.c3.hu/03/12/07dworkin.htm>

Megjelent a New York Review of Books 2003. november 6-i számában
(Ronald Dworkin: Terror & the Attack on Civil Liberties, fordította: Mink András és Szilágyi Csaba)

Ronald Dworkin: What the Court Really Said. The New York Review of Books, Volume 51, Number 13 – August 12, 2004
<http://www.nybooks.com/articles/17293>

Stuart Hamilton: The war on terrorism: consequences for freedom of expression and the integrity of library users. IFLA Journal, 30. köt. 3. sz. 2004. p. 199-207
http://tmt.omikk.bme.hu/print.html?id=4288&issue_id=468
(megjelent: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás- Könyvtár- és Információtudományi folyóirat – 53. évfolyam (2006) 1. szám ford.: Papp István)

Magyarics Tamás: Politikai pártok az Egyesült Államokban, Rubicon 2002/4.-5. szám

Magyarics Tamás: Egy szuperhatalom szuperügynökségei. Az FBI és a CIA, Rubicon 2007/3. szám

Miklósi Zoltán: A birodalmi elnökség válsága (Arató András társadalomtudóssal Miklósi Zoltán készített interjút), Élet és Irodalom, 2006./48. szám

Németh István: A nürnbergi per, Rubicon 2005/9. szám

Rostoványi Zsolt: Irak három háborúja, Rubicon 2003./3-4. szám

David Shenk: Figyelnek minket, National Geographic 2003. novemberi szám

Tálas Péter: Az irreguláris hadviselés. A Terrorizmus, Rubicon 2006/2-3

Magyar Nemzet/Napi Sajtószemle, LXX. évf., 222. szám, Országos Kiadás – 2007. aug. 15.

Internetes hivatkozások:

Bimbó József: Az Afganisztán elleni légi hadművelet
<http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2002/1/z-09/chapter1.htm>

Jennifer K. Elsea: Hamdan v. Rumsfeld: Military Commissions in the "Global War on Terrorism", CRS Report for Congress CRS-2

<http://www.house.gov/galleghy/issues/terror/terdocs/RS22466.pdf>

Németh József: 2001. szeptember 11.- Egy vizsgálat anatómiája

http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/3/2006_3_9.html

Hamdan v. Rumsfeld/District and Appeals Court rulings

http://en.wikipedia.org/wiki/Hamdan_v._Rumsfeld

Kegyetlen bánásmód veszélye/Igazságtalan tárgyalás veszélye/Jogi vonatkozás/Büntethetőségi vonatkozás

<http://akcio.amnesty.hu/content.php?archivum=1&id=38&oldal1=1&oldal2=>

Al-Kaida

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Al-Kaida>

Federal Bureau of Investigation – Wikipedia

<http://hu.wikipedia.org/wiki/FBI>

1984

http://hu.wikipedia.org/wiki/1984_%28reg%C3%A9ny%29

Afganisztán – Wikipedia

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Afganiszt%C3%A1n>

Állandó háború- Wikipedia

http://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%81lland%C3%B3_h%C3%A1bor%C3%BA

Szuperbörtön épül a kubai Guantanamóban az elfogott tálib terroristák számára

<http://www.jogiforum.hu/hirek/3178>

Guantánamói-öböl

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Guant%C3%A1nam%C3%B3i-%C3%B6b%C3%B6l>

Guantanamo

<http://hell.blog.hu/2007/06/10/guantanamo>

A guantánamói támaszponton

<http://www.jogiforum.hu/hirek/3260>

Lemondott Donald Rumsfeld

<http://www.origo.hu/nagyvilag/20061108lemond.html>

Habeas corpus

http://en.wikipedia.org/wiki/Habeas_corpus

Uniform Code of Military Justice

http://en.wikipedia.org/wiki/Uniform_Code_of_Military_Justice

Guantanamo I.

<http://www.drbillong.com/LegalEssaysII/GuantanamoI.html>

Johnson v. Eisentrager

http://en.wikipedia.org/wiki/Johnson_v._Eisentrager

Amnesty International

http://hu.wikipedia.org/wiki/Amnesty_International

Human Rights Watch
http://en.wikipedia.org/wiki/Human_Rights_Watch

Jogszabályok, jogforrások

Bill of Rights (USA)
http://en.wikipedia.org/wiki/Bill_of_Rights_%28USA%29

A hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt Egyezmény (III. Genfi Egyezmény)/I. cím/Általános rendelkezések/3. cikk
http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/5C904372-DB17-495F-8C80-4A027DA7F81E/0/GENF3_hu.pdf

Detainee Treatment Act of 2005
<http://jurist.law.pitt.edu/gazette/2005/12/detainee-treatment-act-of-2005-white.php>

Military Commissions Act of 2006
http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Military_Commissions_Act_of_2006

Geneva Conventions
http://en.wikipedia.org/wiki/Geneva_Conventions